

umetno, nego silno priprosto zložene; mnogim manjkajo celó ujeme ali rime, jezik jim je lahko umljiv, domač, tak, kakoršnega govori priprosti in pošteni slovenski naš kmet.

Slovinci imamo mnogo mnogo prav lepih národnih pesni in napevov. Neka národna pesen — o „Lavdonu“ — natisnena je tudi v našem berilu. Kdo jo prebere, pa se ne zamisli v one tožne čase, ko je divji Turek pustošil po slovenskih pokrajinah?

Národne pesni zapisovati, zaslužno in pohvalno je delo. Tudi vi, ljubi moji, vadite se lahko užé zdaj zapisovati krasne take pesence, katere slišite domá iz ust kacega sivolasega starčka ali pa jako stare babice. Tako ostanejo take pesence v národu, izmej kogar so vzete.

Isto tako kakor národne pesni važne so tudi in zapisovanja vredne národne pripovedke, t. j. pripovedke, katere se širijo užé od starih časov mej našim ljudstvom. — Valjavec užé od nekđaj marljivo nabira in na svetlo daje tako náradno blagó, zaradi česar mu bo národ slovenski vedno hvaležen.

Jožef Virk.

(Glej 30. berilno vajo: „Sreče dom“.)

Jožef Virk se je rodil 16. marcija 1810. l. na Podrečem na Kranjskem. Stariši njegovi so bili ubožni ljudje; a ker so ga podpirali nekateri dobrotniki, mogel je iti v Ljubljano, kjer se je šolal. Kot učenec na gimnaziji, dobí Virk učitelja Matijo Čopa, znanega, prerano umršega učenjaka slovenskega, ki je mlademu Jožefu obudil veselje do materinega jezika, in ki ga je navduševal za to, naj zлага slovenske pesni. Ko dovrši latinske šole, odloči se za duhovski stan. Učil se je bogoslovja najprej v Ljubljani, potlej v Celovci. — V Celovski bogoslovnici mu je bil duhovni voditelj pozneje škof Ant. M. Slomšek, ki je bil neutrudljiv v tem, da je Virka spodbadal k marljivemu pesnikovanju, t. j. k zlaganju pesnij.

Po prejetem mašnikovem posvečenju služil je Virk po različnih krajih naše domovine kot duhovni pastir. Znamenito je, da je svoj čas kaplanoval tudi v Vuzenici na Štajerskem, kjer mu je takrat bil nadžupnik A. M. Slomšek, poznejši škof lavantinski. Naposled pride Virk za župnika v Loče na Štajerskem, kjer je po 19. letnem službovanju po kratkej bolezni umrl 4. januarja 1880. l.

Pokojni Jožef Virk je bil blaga duša, vrl narodnjak, iskren duhovnik, marljiv učitelj in eden najpriljubnejših pesnikov slovenskih. Njegove pesni, katerih je zložil ogromno število, priproste so sicer, a ker so tako zložene, da gredo národu do srca, prikupile so se neizmerno ter se razširile tako, da se lahko o njih trdi, da so zdaj užé popolnoma národne. Svoje pesni je Virk priobčeval po družbi sv. Mohora in drugih listih. Speval je poleg posvetnih tudi pobožne pesni; sosebno so na glasu njegove „Marijine“. Otroke je pokojni Virk jako ljubil; sam je trdil: „Moje največe veselje je bilo od nekđaj mej šolskimi otroci“. A vrhu vsega tega bil je v vsem svojem obnašanju jako ljubeznjiv; rad je katero zapel ter je bil sploh dobrovoljen mož.

(Dalje prihodnjič.)

Poročilo c. kr. okrajnega šolskega nadzornika Iv. Lapajne-ta o stanju šolstva v Novomeškem okraju 1884. l. z nasvétí, kako bi se omenjeno šolstvo boljšalo.

(Priobčil pri učiteljskem zborovanju v Novem mestu v dan 2. julija 1884. l.)

Še le pol leta je, od kar se mi je izročila skrb za ljudsko šolstvo v tem okraju, vendar sem imel že toliko prilike, da sem se skoro do dobrega prepričal, v kakšnem

stanji se nahaja. Doba ta je sicer kratka ali kdor se peča že veliko let z ljudskim šolstvom v obče, kdor vse svoje življenje posveti tej stroki, kakor jaz, zadostuje mu tudi ta primeroma kratek čas, da si upa izreči nepristransko sodbo, ne da bi delal krivice raznim faktorjem, ki so v teku tega leta in v prejšnjih dobah pri šolstvu v tem okraji sodelovali.

Novomeško okrajno glavarstvo šteje 46.493 prebivalcev (po ljudskem štetju od 1880. l.); za šolo godnih otrok se je letos izkazalo 6196, torej 13%. (Navadno se računi, da je od vsega prebivalstva dobrih 10% za šolo godne mladine.) Od teh je hodilo v šolo 4353, t. j. 70% od šolsko-godnih otrok. Lansko leto je bilo izkazanih 5881 za šolo godnih, in 4038 jih je hodilo v šolo, torej se je za 1% število za šolo godnih in za 2% število šolskih otrok pomnožilo. Število tistih otrok, ki so bili v šolo vpisani, pa so šolo zanemarjali, t. j. iz nikakor ne opravičenih vzrokov šolo pogostoma opuščali, je bilo letos izkazanih $\frac{3}{4}$, torej 7.2%. Rednih šol je bilo 29. V njih so delovali postavno izprašani učitelji; samo v treh šolah so bili učitelji za silo. Od teh 29 šol ste 2 čveterorazrednici, 5 dvorazrednic, ostale (22) so bile enorazrednice. Šol za silo v tem okraji letos ni bilo. Po spolu je bila ena sama (čveterorazrednica) samo za dečke in ena sama (dvorazrednica) le za deklice, druge so bile po spolu mešane. Po jeziku je bilo 25 slovenskih šol, 4 so bile pa nemške. V 3 slovenskih šolah poučevala se je nemščina kot zavezni predmet v smislu obstoječih ukazov; v 1 šoli je bila nemščina neobligaten predmet, pa še v tem se je radi premajhnega števila otrok prostovoljno poučevalo. V nemških šolah (1 je dvorazrednica, 3 enorazrednice) se v slovenščini ni poučevalo. V vseh šolah je poučevalo: 6 nadučiteljev, 1 nadučiteljica, 29 učiteljev, 4 učiteljice, skupaj 40 moči; mej moškimi močmi je 5 duhovnikov (4 redovniki, frančiskani). Od teh učiteljev nimajo 3 postavnih preizkušenj, 7 jih ima samo 1. preizkušnjo (zrelosti). 3 učitelji — redovniki imajo pa preizkušnjo (spričevalo sposobnosti) za zasebne ljudske šole, ostali imajo pa za javne občne ljudske šole potrebna spričevala učiteljske sposobnosti.

Ker je v vsem glavarstvu 46.493 stanovalcev, 6196 za šolo godnih otrok in 4353 šolskih otrok, tedaj pride na 1 učitelja ali na 1 razred 1162 ljudi, 155 za šolo godnih in 109 šolskih otrok.

S šolami v tem okraji niso v zvezi otroški vrti ali drugi zavodi na pr. nadaljevalni kmetijski ali obrtnijski tečaji. Samo na 2 šolah je bil kmetijski tečaj po zimi, t. j. poučevanje odraslih (in mladine) v kmetijstvu v nešolskih urah. Poučevanje šolske mladine pred dopoludansko šolo v sadjereji in morebiti tudi v družih kmetijskih strokah, kakor sem našel zaznamovano na mnogih urnikih v tem okraji, je sicer vse hvalevredno, ako se je le količkaj izvrševalo; vendar se tako poučevanje ne more zvati kmetijski tečaj, kateri se na kmetih najlože vpelje ob nedeljah pred ali po službi božji, dopoludne ali popoldne, ali pa obakrat. Takega pouka se morajo pa na vsak način odrasli ljudje udeleževati; kajti le ti imajo popolno zmožnost in resnost umeti težke in resne kmetijske nauke. Na kmetijskih tečajih se je poučevalo največ v sadjereji, nekoliko tudi o poljedelstvu, živino- in vinoreji. Na vsaki šoli je bila v tem okraji — kakor postava zahteva — tudi ponovljevalna šola ob četrtkih, v katero je po izkazih učiteljev še precej otrok hodilo, ako je res. Na vsaki šoli je bil pouk celoleten, celodnevno poučevanje je bilo samo na 2 šolah, poluletnega poučevanja pa ni bilo na nijedni učilnici, kar tudi biti ne smé. Na nekaterih šolah so hodili jako oddaljeni otroci samo po 2krat na teden v šolo. To se sicer ne strinja prav s šolskimi postavami in ukazi, tudi ovirajo taki učenci, ako se učitelj le malo ž njimi peča, nepretrgano napredovanje v predmetih; če se pa pomisli, da je 2 uri od šole oddaljene otroke težko primorati, da bi vsak dan v šolo hodili, mora se le pohvaliti šolsko vodstvo, ki je to vpeljalo. Taki slučajji so mi 3 znani. — Po šolah

tukajšnjega okraja se učé vsi predpisani predmeti, le telovadba se učí na nekaterih šolah, pa še na teh le nekoliko v šoli (redne vaje), manjka namreč telovadišč, telovadnic, telovadskega orodja, pa tudi učitelji, ali ne znajo tega predmeta, ali pa nimajo veselja do njega, kar se v nobenem slučaju ne smé odobravati, kajti za dečke je in ostane telovadba potreben in obligaten predmet. Zato moram učiteljstvo opozarjati, da tega predmeta v bodoče brez postavnega vzroka ne zanemarja. Drug predmet, ki se tudi ni učil na vseh šolah, so ženska ročna dela za deklice, vendar mi je od 27 nadzorovanih šol do zdaj znanih samo 7, kjer se za ta predmet ničesar ni učinilo. Dotična šolska vodstva moram opozarjati, da poizvedujejo po sposobni ženski, katera bi ta nauk prevzela in da jo potem šolskim gosposkam naznanijo; kajti ženska ročna dela za deklice so obligaten predmet ljudskih šol, in se morajo učiti. — Šolski otroci v tem okraji so videti še dosta bistrega duha in precej voljni, ter še dosta ustrahovani. Tudi telesnega zdravja niso videti slabega; obleke niso otroci ravno slabe imeli; nasproti sem z veseljem zapazil, da so bile deklice po nekaterih šolah dosta čedno in snažno obločene, lepo počesane, kar dela posebno ugoden vtis na človeka, zlasti če niso pokrite v šoli, kar učitelj ne smé trpeti. Zapazil sem pa na šolah, katere so imele razne pomanjkljivosti, da se od deklic kar ne térja, da bi bile odkrite v šoli.

Po narodnosti so šolski otroci v tem okraji Slovenci in Nemci; učitelji so izkazali 5666 Slovencev in 530 Nemcev t. j. Kočevarjev. Nekaj malo je slepih in gluhtonemih otrok. Od učiteljstva v obče se ne more zahtevati, da bi poučevali tudi slepe in gluhone otroke. Ako se je pa kdo tudi v teh strokah vežbal, naj se usmili takega otroka. Kar pa učitelj v tej zadevi opustiti ne sme, je to, da dotičnim starišem svetuje, da spravijo take revčke v zavode za slepe in gluhone. Večkrat so razpisane štipendije za take siromake; učitelj naj to naznani starišem, ter naj jim svetuje in pomaga v tej zadevi. Dušno ali telesno za šolo preslabih otrok je bilo na teh šolah, katere sem že ogledal, precej. V tej točki moram gg. učiteljem svetovati, da se sami prepričajo, ali je otrok res preslab za šolo. Prilika za to je zlasti v počitnicah, ko učitelji potovaje od hiše do hiše sestavljajo šolsko matico. Pa tudi mej šolskim letom lahko zahteva učitelj, da stariši otroka pripeljejo, da ga on sam vidi in ž njim govori. (Dalje prih.)

Pravna razmerja ljudskih učiteljev na Kranjskem.

(Obravnava učiteljske konferencije pri sv. Petru na Pivki v dan 2. julija t. l. — Matija Rant.)

I. Starostne doklade.

V §. 30. postave z 29. aprila 1873. l. (za uravnavo pravnih razmer ljudskih učiteljev) določene so učiteljem ljudskih šol starostne doklade. Po tem §. pripadalo bi vsakemu učitelju na Kranjskem po šest — 10% starostnih doklad njegove najnižje letne plače od časa, ko je izpit učiteljske sposobnosti izvršil in potem tudi drugim postavnim določbam do svojega 30. službenega leta točno zadostoval. No, le-tá §. je sam na sebi popolno pošten, pravičen in nepristransk, ker ne dela mej ljudskimi učitelji nobenih posebnih izjém.

A v tej postavi mej odstavkom: „Prehodne določbe“ nahaja se §. 87., kateri je nam starejem učiteljem huda šiba, ker nam célo tretjino starostnih doklad odréka in jemlje, ter nam céla tri službena leta za eno samo službeno leto, ali célih dolgih 15 službenih let v dosego I. kvinkvenije jemlje in v pošte v računi. Resnično in naravnost rečeno, ta je pa malo huda za nas stareje ljudske učitelje, koji imeli smo skoz célo